

הקדושה בעולם היהודי מיוסדת על כפיפות עולם הנראה לעולם הנשמע, או על כפיפות תחום המוחש לתבניות מושגיות מופשטות, אשר מקורן נשמע ולא נראה. הקדושה מותנית בהשעיית תוקף הראייה המוחשית, המוגבלת במקום ובזמן, והכפפתה לערכים מופשטים התלויים בשמיעה, בזיכרון, בעדות, בחישוב, בשבועה ובברית, החורגים מגבולות הזמן והמקום.

הקדושה כרוכה בהחלת הסדר הנשמע והמופשט, שמקורו בספר, מספר וסיפור, על המוחשי הנראה ונטול השפה, המספר והמחזור. לטבע החי או הדומם, המוחש והנראה, אין שפה, דעת, מסורת, מספר או זיכרון כתוב, בעוד שהרוח היוצרת הלא־נראית מתבטאת באותיות ובמספרים, בדיבור ובמניין, בתבנית ובסמל הקשורים בלשון קודש ובכתבי קודש. החלת הקדושה המופשטת על הטבע המוחש בתהליך הבריאה משמעה הפיכת הכאוס לקוסמוס, או הפיכת החומר הדומם חסר השם, נטול הצורה, התבנית והמחזור, הנעדר אות ומספר, לישות מובחנת המעוצבת בכוח הדיבור ומתפרשת בצורה, תבנית ומחזור בספר, מספר וסיפור.

מושג הקדושה כרוך בטרנספורמציה כפולה, המכונה קידוש, שעניינה האחד הוא המעבר מתווה נטול צורה ולשון להווייה הנתחמת בעולם מושגים מילולי, הצר צורה לעולם החומר על פי תבניות מופשטות שמקורן בעולם הרוח. עולם מושגים מילולי זה מיוסד על הפיכת הלא־נראה לנשמע, או על ייצוג האלהי הרוחני והמופשט באמצעות תבניות הקשורות באותיות ובמספרים, בדיבור ובחישוב, בתבנית ובמחזור, בשבועה ובברית.

הקדושה מכוננת את היחס בין הנראה ללא־נראה מנקודת המבט האלהית, המשתקפת בתהליך הבריאה המאחד את המופשט והמוחש ("ויאמר אלהים יהי אור"), את הנברא והנספר (כגון יום שלישי), וכן מנקודת המבט האנושית, החיה בטבע בגבולות הזמן והמקום והמפענחת את היחס שבין רוח לחומר בתבניות מופשטות החורגות מגבולות הזמן והמקום.

האדם המאחד בהווייתו בשר ורוח, מוחש ומופשט, נראה ונשמע, פועל במסגרת של הווייה דו־קוטבית, כאשר בקוטב האחד מצויה הכפיפות לטבע, על מחזוריותו היוצרת האינסופית, ואילו בקוטב האחר מצויה המחזוריות המשביתה,

הסופרת והבולמת, המבחינה בין חול לקודש על ידי ספירה. מחזוריותו של הטבע היא מחזוריות העולם הנראה – זריחה, שקיעה, ארבע עונות השנה, מחזורי היבולים ומחזורי החיים והמוות, הפריץ והכילוף, ואילו המחזוריות המשביתת מיוסדת על עולם הרוח הלא־נראה, אותו עולם נשמע שקולו נמסר בספר, בסיפור ובמספר, בחוק, במחזור ובלוח.

האדם הפועל בתחום החולץ – בזיקה למחזורי הטבע הנגלים בזמן ובמרחב, בזיקה לריבונות, אדנות ובעלות על המרחב הנתון המשמש לפרנסתו, או בזיקה לשעבוד, עבדות ועבודה הנעשית בפקודת הזולת – מצווה לחדול ולשובת מכל פעילות וריבונות אנושית במקצב מחזורי קבוע, ולאחוז בהיפוכו: שביתה, בלימה, שמיטה ופרישה המכוננות את הקדושה. מקצב הקדושה, השביתה, השמיטה והבלימה הוא מקצב שביעוני קבוע, והוא קשור לשבעת ימי הבריאה ולשביעיות הקשורות בשבעת מועדי ה' בשבעת חודשיה הראשונים של השנה על פי לוח המועדים המקראי (ויקרא כג).

שביעיות קצובות אלה, שיפורטו להלן, יוצרות בצירופן את לוח "מועדי ה' מקראי קודש" הכורך שביתה, קדושה וחירות, הקשור בויתור על הריבונות האנושית בעולם הנראה, בשמו של ציווי אלהי שמקורו בעולם הנשמע. הסינכרוניזציה בין מחזורי הזמן הנראה, המסמנים את מחזורי העבודה והעמל הכרוכים במחזורי הטבע, המכוננים את עולם החומר של החולץ, לבין מחזורי הזמן הנשמע, המסמנים את מחזורי מקראי הקודש, המיוסדים על דיבור אלהי בתחום הרוח, היא עניינה של המסורת הכוהנית של המועדים.

התבנית השביעונית של השביתה, הבלימה, הפרישה, השמיטה והקדושה של "מועדי ה' מקראי קודש" היא התבנית שבה האדם שובת מכפיפותו למחזורי הטבע, פורש מתחום העמל וכיבוש החומר, מוותר על ריבונותו בתחום הנראה ושומט את שעבודו לחולץ. במחזוריות שביעונית מקודשת נתבע האדם להקדיש מזמנו, ממקומו, מגופו וממונו להיפוכם של כל אלה, ולהפריד בין חול לקודש בשמו של ציווי נשמע, שמקורו בעולם הרוח הלא־נראה.

לתבנית השביתה השביעונית אין ייצוג בטבע, היא נגזרת ממחזוריות שבעת ימי הבריאה, יחידת הזמן המחזורית הייחודית למסורת היהודית, המיוסדת על ציווי נשמע שלמצווהו אין ביטוי נראה. תבנית זו מחייבת ספירה ומניין, לוח מחזורי ותפיסת זמן אלהי המיוסדת על מחזוריות שביעונית של חולץ וקדושה בזיקה לשביתה וחירות. קדושה שביעונית זו, המחילה את הנשמע על הנראה, את המופשט על המוחש ואת היסוד המשבית והבולט על היסוד הפועל, הכובש והיוצר, סומלה במשכן במנורת שבעת הקנים, שתבניתה השמימית הוראתה למשה משמים (שמות כה, מ). שביעית ימי הבריאה, המתארת את המעבר מכאוס נטול צורה, חסר זמן ונעדר הבחנה, אל קוסמוס שיש לו תבניות מספריות מחזוריות הנגלות בדיבור אלהי, ושיש לו גבולות ותחומים, חוקים והבחנות, נקשרה למיתוס המכונן של עם ישראל המתאר את המעבר מעבדות לחירות.

עבודת בבחינת קיום נטול ריבונות, משולל זמן, נעדר מחזור, צדק, שוויון וחוק, בכפיפות לתרבות לא אנושית, עריצה ומשעבדת שנתפסה כתועבה, הוגדרה כניגודה של החירות המושתתת על ויתור על ריבונות אנושית בפני הקדושה, המיוסדת על ספירה, מחזור, זיכרון ומשמרת קודש.

עם ישראל נולד בסימן חווית העבודת וכיסופי החירות: המעבר ממשפחה בת חורין שקורותיה מתוארות בספר בראשית, אל עם עבדים, שראשית התגבשותו הציבורית הכרוכה בסבל משותף מתוארת בספר שמות, הוא המעבר מחירות לעבודת ומעבודת לחירות. ראשיתו של עם ישראל בבית עבדים במצרים (שמות א, ט-יד) והגדרתו כעם ראשיתה בקריאת החירות "שלח את עמי ויעבדוני" הנשנית שבע פעמים בסיפור יציאת מצרים (שמות ה, א; ז, פסוקים טז, כו; ח, טז; ט, פסוקים א, י; ג) ומחליפה את השעבוד הכפוי לאדם בשעבוד מרצון לאל. זכר השעבוד המר והיציאה לחירות הנכספת חוזר ונשנה לאורך המקרא (שמות יג, ג; כ, ב; דברים ה, פסוקים ו, טו; ז, ח; ח, יד; טו, טז; יב, כו; ה-י, ועוד) ומכונן את יחסי-הגומלין בין העם לאלהיו כיחס שבין משועבד חסר אונים, הנאנק תחת שרירות לבו של המשעבד האנושי, לבין משחרר אלהי רב חסד ועוצמה, המבקש להשתית חוק של צדק, חירות וקדושה.

זיכרון סבל השעבוד הכפוי לעריצות אנושית בתחום המוחש וקדושת החירות המותנית בשעבוד מרצון לאל המופשט, מצויים ביסודו של לוח השביעיות העתיק, הבא להנציח את מקצב הקדושה, החירות והצדק במחזור שביעוני קבוע הקושר בין חוקת שמים וארץ.

המילה שבע קשורה למילה שבועה, המתייחסת לברית בין אל ואדם ולספירה קצובה של שבעה ימים, שבעה שבועות, שבעה חדשים, ולמניין של שביעיות שנים המכוננות שמיטות ויובלים במחזור קבוע. מחזור שביעוני זה מיוסד על ציווי אלהי בדבר השעיית השעבוד לחולין או לגילויה השונים של שרירות הלב מעשה ידי אדם, לשם יצירת מרחב של קדושה, צדק וחירות, המבטיחים את מימוש האנושיות בת החורין בזיקה לסדר אלהי נצחי. מחזור שביעוני זה מבוסס על ויתור על ריבונות אנושית של הפרט ועל כוחו המשעבד, למען ציווי אלהי משחרר ומשבית, הנעוץ לטובת הכלל ומכונן את מקצב הקדושה השביעוני של מועדי קודש ומחזור "מועדי דרור". המחזור המקודש מיוסד על ספירה ומניין, על פי דגם היסוד של שבעת ימי הבריאה, והוא קשור לשביתה ממלאכה בזיקה ללוח השביעיות שעיצב את ייחודו של עם ישראל כחברה שוחרת משפט, חירות וצדק המגלמים את הזיקה לקדושה.

כינונו של העם היהודי כישות דתית-לאומית מובחנת נעוץ בדיאלקטיקה של עבודת וחירות, המיוסדת על העדפת הנשמע על הנראה ועל העדפת ההבטחה המופשטת של חירות, התלויה בקול אלהי ובמחזור זמנים שביעוני, על פני הניסיון המוחשי של שעבוד, התלוי בעריצות אנושית נטולת מספר ומחזור. השעבוד

לכוח אנושי שרירותי מוחש, על עריצותו וכוחניותו האכזרית שאין להן גבול וקצבה, שאותו חוו בני ישראל במצרים – "ויעבדו מצרים את בני ישראל בפרך, וימררו את חייהם בעבודה קשה בחומר בלבנים ובכל עבודה בשדה את כל עבודתם אשר עבדו בהם בפרך ... ויצו פרעה לכל עמו לאמור כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו ... " (שמות א, יג-כב) – הפך לנקודת מוצא דתית מוסרית, המציבה את החירות והצדק ואת קדושת החיים בראש מעייניה ומבטיחה אותם באמצעות שעבוד מרצון לכוח אלהי מופשט הגלום בספר, מספר וסיפור, בברית, בהתגלות ובהתקדשות, בצדק, בשוויון ובמשפט, בנבואה, בחוק ובחזון, במחזור, במקצב ובמניין, התלויים כולם אלה באלה.

בשני סיפורי תשתית נוספים, לצד סיפור יציאת מצרים, נזכרת הזיקה בין השעבוד לחירות ובין הספירה השביעונית המחזורית: בסיפור הבריאה בן שבעת הימים מוצבת, כאמור, התשתית האלהית לספירה השביעונית, המלמדת על המעבר מתוהו לבריאה ועל המעבר מתחום נטול ספר, מספר וסיפור, מחזור ומידה (תוהו, כאוס, מוות וטומאה) לתחום המעוצב בתבנית מספרית מחזורית (שבוע הבריאה, קוסמוס, חיים וטהרה). מחזור שביעוני זה, המשותף לאל ואדם מאז שבוע בראשית, קשור בניגודים בין עבודה ושביתה, בין ריבונות ויתור, בין בעלות ושמיטה, ובין חולין וקדושה: השבת קובעת את היחס בין ששת ימי המעשה והחולין לבין השביתה ממעש וההתקדשות, או, בהוראתו האנושית של סדר אלהי זה, בין השעבוד לעבודת החולין ולמלאכת היום יום שמטיל אדם על עצמו ועל זולתו ללא קצבה, ובין החופש המובטח בסדר מחזורי מקודש, השומר על מקצב שביעוני קבוע של חירות במחיר ויתור על ריבונות ושליטה.

בפרשת עשרת הדברות, שניתנו במעמד סיני שבעה שבועות אחרי היציאה ממצרים, הן שבע השבתות שבין פסח ועצרת (ראו דברים טז, ט-י), נזכר סיפור היציאה מעבודת לחירות (שמות כ, ב; דברים ה, ו) ובפרשיות הברית שבספר שמות (כג, ט-טז; לד, כא-כב) נזכר חג השבועות לצד שמירת שבת כביטוי לברית בין האל המשחרר לבין עמו, שהפך מעם עבדים לבני חורין. קידוש החירות במחזור שביעוני קבוע הוא אחד מלקחי השעבוד. העם מצטווה לקדש את השבת ומקבל על עצמו לשבות מן החולין והשעבוד ולזכות בשבת ובשבתון את הגר, היתום, האלמנה, העבד ושכיר היום, או להעניק את החירות לכלל יושבי ארצו, בני חורין ומשועבדים כאחד.

כאמור, הקדושה קשורה בהשבתת עולם המעשה במחזור שביעוני קבוע, התחום את השעבוד לתחום החולין, שהוא המרחב הנשלט בידי אדם. השבתה זו נעשית באמצעות מחויבות לויתור על ריבונות אנושית ועל כוחה המשעבד, שכן הקדוש הוא הזמן והמרחב, הרעיון או הישות שנבצר מן האדם לשלוט בהם. הקדושה עניינה השעיית האינטרס הארצי של החולין, המסומן בעבודה, בעבודת ובשעבוד הנגזרים משורש משותף, או הפסקת הפעילות האנושית הכובשת ומשתלטת של האדם בתחום הנשלט, והבטחת מרחב של שביתה, קדושה, חופש

ודרור הפטור מעול החולין המשעבד ומשרירותו, באמצעות משמרת קודש של מחזורים שביעוניים מקודשים של חירות.

בלוח השנה הכהני העתיק, שחלוקתו מפורטת ב"מגילת המקדש" אשר נמצאה בין חיבוריהם של הכהנים בני צדוק במגילות מדבר יהודה, וכן בספרי חנוך והיובלים, ב"מקצת מעשה התורה", במגילת המשמרות ובמגילת תהילים, שנמצאו כולם במערות קומראן במדבר יהודה לחוף ים המלח, הזמן נתפש כאלהי וספירתו ושמירת מחזוריו נתפשו כמקודשים. מחזוריו, המשתקפים בתמורות הטבע ובלוח השביעיות הנשמר בשמים ובארץ, בידי מלאכים וכוהנים, נתפשו כרזי פלא ומועדי דרור. בלוח זה, המונה 364 ימים (חנוך א עב-פב; היובלים ו, לא-לט; מגילת תהילים 27: 2-11) מועדי האל קבועים ומחושבים מראש ונחוגים ביום קבוע ומיוצגים בלוח המיוסד על סדר שביעוני מחזורי של שביטה ממלאכה, חירות משעבד לחולין ושמירת מועדי דרור מקודשים.

בלוח זה מתחלקת השנה לחמישים ושתיים שבתות המבטיחות יום חופש שמלאכה אסורה בו מדי שבעה ימים (היובלים פרקים א, ו, נ; והשוו שמות כ, ח-יא; דברים ה, יג-טו), ולשבעה מועדים הנחוגים בשבעת חודשי השנה מן החודש הראשון עד לחודש השביעי, העומדים בסימן הפסוק הנזכר שבע פעמים בפרשת המועדים: "... שבת שבתון מקרא קודש כל מלאכה לא תעשו" (ויקרא כג, ג ובדומה גם שם, פסוקים ז, כא, כד-כה, כח, לא, לו). בשבעה חודשים אלה, החל מניסן ראש חודשים ועד לתשרי, נחוגים שבעת מועדי ה' מן החודש הראשון עד החודש השביעי - פסח, חג המצות, עומר, שבועות, שבתון זיכרון תרועה [=ראש השנה], יום כיפורים וסוכות - ולצדם נחוגים מדי שבעה שבועות חגי ביכורים ועלייה לרגל. השנה נפתחת בשבעה ימי מילואים המיוחדים לכוהנים בחודש הראשון, ובחג של שבעה ימים, הלא הוא חג הפסח, חג החירות, הנחוג במחצית החודש הראשון שבו עולים לרגל למקדש. שבעה שבועות לאחר מכן נחוג חג השבועות במחצית חודש סיון, שאף הוא חג עלייה לרגל. שבעה שבועות לאחר מכן נחוג חג ביכורי התירוש המתואר כחג עלייה לרגל במגילת המקדש, ושבעה שבועות לאחר מכן עלו עולי הרגל למקדש לחוג את חג ביכורי היצהר (השוו דברים יא, יד; ית, ד). לחג זה הצטרף חג קרבן העצים. מועדי ה' מסתיימים בחג בן שבעה ימים, חג הסוכות, במחצית החודש השביעי, שאף הוא חג עלייה לרגל. (ראו מגילת המקדש, מהדורת אלישע קימרון, ירושלים ובאר-שבע 1996, עמ' 20, 27-29, 33, 54, 61). בשבעה חודשים אלה נזכרים במגילת המקדש פסח, חג המצות, הנף העומר, חג הביכורים, מועד התירוש, מועד היצהר שנשמך לו קרבן העצים, יום זיכרון תרועה, יום הכיפורים, חג הסוכות ועצרת. חלקם חגי ביכורים וכפרה, הקשורים ביניהם במרחקים של שבעה שבועות (בין עומר [ביכורי שעורה] לבין שבועות [ביכורי דגן], ובין תירוש [ביכורי גפן] לבין יצהר [ביכורי שמן]) וחלקם, המקביל לפרשת שבעת המועדים (ויקרא כג; במדבר כח, טז-כו; כט, א-לט; דברים

טז), מוגדר בביטוי "מקרא קודש חוקת עולם לדורותם כול מלאכת עבודה לא תעשו בו, חג שבעת ימים לה" (מגילת המקדש, עמ' 27, 28, 29) או "שבתון יום זכרון תרועה מקרא קדש יהיה לכמה יום שמחה הוא לפני ה'" (מגילת המקדש, עמ' 39) או "אלה מועדי ה' אשר תקראו אותמה מקראי קודש" (שם, עמ' 44).

הזמן האלהי המקודש המחולק לשבתות ומועדים, לראשי חודשים ולמחזורי יבולים נשמר במקדש בעבודתם של שומרי משמרת הקודש, שהתחלקו לעשרים וארבעה משמרות כהונה שהתחלפו מדי שבעה ימים (דברי הימים-א, פרק כד). ספירתו של הזמן, שמירת מחזוריו היוצרים והמשביתים, עריכת הסינכרוניזציה ביניהם וקידושם בקרבן ובשיר, כוננו את עבודת הקודש. המסורת הכוהנית במגילות מדבר יהודה מייחסת לדוד המלך, המכונה במסורת "נעים זמירות ישראל", את חיבור השירים המלווים את עבודת הקרבנות של שומרי משמרת הקודש, בזיקה ללוח שביעוני-מחזורי המכונה לוח השמש ובזיקה להשראה נבואית:

ויהי דויד בן ישי חכם ואור כאור שמש
 וסופר ונבון ותמים בכול דרכיו לפני אל ואנשים
 ויתן לו ה' רוח נבונה ואורה
 ויכתוב תהלים שלושת אלפים ושש מאות
 ושיר לשורר לפני המזבח על עולת התמיד
 לכול יום ויום לכול ימי השנה ארבעה וששים ושלוש מאות
 ולקורבן השבתות שנים וחמשים שיר
 ולקורבן ראשי החדשים ולכול ימי המועדות וליום הכפורים שלושים שיר
 ויהי כול השיר אשר דבר ששה וארבעים וארבע מאות
 ושיר לנגן על הפגועים ארבעה
 ויהי הכול ארבעת אלפים וחמשים
 כול אלה דבר בנבואה אשר נתן לו מלפני העליון
 (11QPSa, col. xxvii:2-11; J.A. Sanders [ed.], *The Psalms Scrolls of Qumran Cave 11*
 [DJD IV], Oxford 1965, pp. 91-93)

"שלושת אלפים ושש מאות" התהילים מתייחסים לשלוש מאות ושישים ימי הלוח הרצופים, המציינים את המשך היוצר של הטבע הנחלק לארבע עונות השנה, בהם מושרים עשרה תהילים מדי יום, ללא זיקה לקרבנות. "ארבעה וששים ושלוש מאות" השירים שליוו את עולת התמיד במקדש ציינו את 364 ימי השנה הנמנים במחזורים שביעוניים. "שנים וחמשים שיר" שליוו את עולת השבת ציינו את מספר השבתות בכל שנה בת 364 ימים. שנים-עשר ראשי החדשים ושמונה עשר ימי המועדים של שבעת מועדי ה' שהעלו בהם קרבן מוסף לוו בשלושים שירים, וארבעה שירים מיוחדים הותקנו לארבעת הימים המבדילים בין ארבע עונות השנה הקרויים פגועים. חלוקות אלה מבוססות כולן על ספירה מחזורית,

המכוננת את עבודת הקודש הריטואלית והליטורגית במחזורי קרבנות ושירים השומרים את קדושת הזמן, ויוצרת סינכרוניזציה בין מחזורי הזמן, הנראה בתמורות הטבע הנקצב במספרים זוגיים ורבעוניים, לבין מחזורי הזמן הנשמע, שאין לו ביטוי נראה, הנקצב במספרים פרדיים שביעוניים.

כל מחזורי השבתות, המועדים, חגי הביכורים וימי השמחה שהיו קשורים בשבייתה ממלאכה, בעלייה לרגל, בקרבנות, בחגיגות, במחזור שביעוני ובזיכרון היציאה מבית עבדים לעם בני חורין, יצרו תבנית מחזורית מקודשת של חירות, הקוצבת את ימי העבודה הקשורים במחזורי הטבע במסגרות שביעוניות של שבת, שבתון, שבעה ימים, שבעה שבועות, שבעה חודשים ושבע שנים. על פי לוח זה, הקשור בשביעי שבאבות העולם, חנוך בן ירד (בראשית ה, כא-כד; ספר חנוך א-ב; ספר היובלים ד) מובטחים לכל אדם שבעים ימי שבייתה, חירות ודרור, העולים ממניין חמישים ושתיים השבתות ושמונה עשר ימי המועדים. (אולי הפסוק "סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם" [תהילים כה, יד] קשור לעובדה ש"סוד" בגימטריה הוא 70).

הקדושה, כאמור, מתייחסת להשבתתה של האדנות האנושית ולהשעייתו של התחום הנשלט בידי ריבונות האדם, שכן הדרור, השמחה והמועד, הקצובים במחזורים שביעוניים משביתים, מבטיחים חירות משעבוד ומכוננים מרחב של צדק ושוויון. מדי שבע שנים, בתום שבעת ימי חג הסוכות, הוכרזה במקדש שנת שמיטה הקרויה "שבת שבתון" (ויקרא כה, א-ז), ומדי שבע שבתות שנים הוכרזה בחודש השביעי שנת יובל שעניינה הוגדר בפסוק: "וקראתם דרור בארץ לכל יושביה" (שם כה, ח-ג), שמשמעו שמיטת כל תביעות הבעלות ויתור על ריבונות אנושית על ממון, רכוש, קרקעות ועבדים ופעילות יוצרת בעולם החומר, בתחום המוחש, הנראה והנכבש בפני הריבונות האלהית המשביתה במחזוריות קבועה, בכוח ציווי נשמע, שמקורה בעולם הרוח הלא נראה.

בברכת הזמן ב"סרך היחד" מתוארים מחזורי הזמן הלא-נראים, המקודשים בכוחה של ספירה מחזורית ובכוחו של זיכרון כתוב, המשביתים לגבי דיודו של האדם את זיקתו הכובשת, הפועלת והיוצרת למחזורי הטבע הנראים:

בראשית ירחים למועדיהם

וימי קודש בתכונם לזכרון במועדיהם

תרומת שפתים תברכנו

כחוק חרות לעד..

מועדי שנים לשבועיהם

ובראש שבועיהם למועד דרור

ובכול היותי חוק חרות בלשוני

לפרי תהלה ומנת שפתי {אשא}.

(מגילת הסרכים ממגילות מדבר יהודה [מהדורת לי ליכט], ירושלים תשכ"ה, 10, 5-8, עמ' 210-211.
(F. Garcia-Martinez & E.J. Tigchelaar, *Dead Sea Scrolls Study Edition*, Leiden 1997, p. 94

למושגי הזמן המקודש – מועדיהם, תכונם, ימי קודש, שבועות, מועדי דרור – אין ביטוי נראה בטבע, שכן מקורם בציווי אלהי נשמע בדבר חלוקת הזמן. את המילה חירות ראוי לקרוא בשתי הוראותיה: כחרות על הלוחות, בהוראה המנציחה את הערובה האלהית לחירות האנושית במחזוריות מקודשת המיוסדת על מסורת כתובה מקודשת, וכחירות על הלוחות, שעניינה חוק אלהי המבטיח חירות אנושית, בחברה המקדשת את החירות.

בעל "סרך הברכות", שנמצא במגילות מדבר יהודה, הביע בלשון השיר את הזיקה בין תפישת הזמן האלהי, הקצוב במחזורים שביעוניים מקודשים, לבין נצחיות החירות הנשמרת בשבעה ימים, שבועות, במועדים החלים מדי שבעה חדשים, מדי שבע שנים, בשמיטות ויובלים, וקושרת בשבועה מקודשת בין חוקות שמים וארץ:

ורזי פלאים בהראותמה
 ושבועי קודש בתכונמה
 ודגלי חודשים... [במועדיהמה?]
 ראשי שנים בתקופותמה
 ומועדי כבוד בתעודותמה
 ושבחות ארץ במחלקותמה
 ומועדי דרור דרורי נצח

(C. Newsom et al. [ed.], *Qumran Cave 4 VI: Poetical and Liturgical Texts*, I [DJD XI],
 Oxford 1998, 4Q286)

(ההשלמה בסוגריים שלי, על יסוד מקבילות)

שבועי הקודש – השבת והמועד, השבתון והיובל – המתייחסים לשבועה בין שמים וארץ, הכרוכה במניין שביעוני מקודש, עניינם קידוש זכות החירות לכל יושבי הארץ. הקדושה טמונה בעיגונה של הזכות למרחב משוחרר משעבוד, לשבייתה, למנוחה, לשמחה, לשחרור ולדרור – זכות המחלצת אדם משעבודו של רעהו במרחב נשלט – במחזורים שביעוניים מקודשים, שאין לאדם שליטה בהם ואין לו רשות לשנותם.

שמירתם של מועדי הדרור המבטיחים צדק חברתי וחירות לכל אדם בשמו של ציווי מקודש, מתנה בתפישה זו את ברכת השמים ומבטיחה את שלום הארץ ופריונה. זיכרון העבודות במצרים שימש לקח לכל אדם מישראל בשאלות הנוגעות לשרירות ולשעבוד אנושיים ולצדק וחסד אלהיים, והיווה בסיס לקדושת החירות ולצדק חברתי בחוק המקראי.

הספור, הנספר או הנמנה הוא במסורת היהודית המקודש, והלא־ספור הוא הטמא. כדי לעבור מתוהו לבריא, מטומאה לטהרה, או כדי לקדש את הלא־מקודש חייבים לספור. מה שטרם נספר ביחידה שביעונית הוא טמא ורק אחרי ספירתו בזיקה ליחידה שביעונית הוא מתקדש. היולדת והתינוק הנולד טמאים

עד שלא יעברו שבעה ימים ממועד הלידה, שרק אחריהם אפשר למול את התינוק. המיטהרת מנידתה חייבת בספירת שבעה ימים כדי להיטהר ולהתקדש, בדומה לאבל הנדרש לשבעה ימים כדי לעבור מתחום המוות המטמא לתחום החיים המקודש.

מבעה הצורני היחיד של קדושת הזמן, שנתלתה בספרות העת העתיקה בלוח, במחזור, בשיר ובמספר, שנשמרו בידי עשרים וארבעה משמרות הקודש במקדש, הוא מנורת שבעת הקנים, וכל מבעיה האחרים, ככל שידוע לנו, הם מבעים מילוליים, כתובים, מושרים או טקסיים, המייצגים את הבלתי נראה שנשמע ובמסופר, בנמנה ובנספר. יוסף בן מתתיהו, שכתב אחרי החורבן, בשלהי המאה הראשונה לספירה, מתאר את מנורת המקדש: "והמנורה העשויה גם היא זהב טהור... מספר הקנים היה שבעה לכבוד שבעת ימי השבוע אשר ליהודים" (תולדות מלחמת היהודים, ספר ז, פרק ה, ה).

לעומת העושר המילולי והריטואלי של המסורות על קדושת הזמן, שרק מקצתו הובאה לעיל, ולעומת הדלות הויזואלית המוחשית הגלומה במבע אמנותי של העקרון המופשט, שאינו חורג מגדר ביטוי אחד של הספירה השביעונית, המצוי במסורת המקראית על המשכן והמקדש, נוצרה מסורת מורכבת בדבר קדושת המקום שתחומה המילולי מרומז ונסתר ואילו ייצוגיה המוחשיים מגוונים ומורכבים.

המקום המקודש במסורת המקראית מושתת על תבנית החורגת מגבולות הזמן והמקום, קשור במסורת הכוהנית המיסטית אל ראשית הזמן ואל ראשית המקום, מייצג מקום החורג מגבולות הזמן והמקום, ומוגדר כמקום שבו מותרים האיסורים הנהוגים בכל מקום מלבדו, וכמקום שהנעשה בו אסור על כל מקום אחר זולתו. גבולותיו של המקום המקודש מוגבלים בחוקי טהרה חמורים ובסייגי נגישות מדורגים הקשורים גם בזכויות מולדות.

המקום המקודש ביותר במסורת הכוהנית הנבואית הוא מקום השרוי מחוץ לגבולות הזמן והמקום, מקום האסור בראייה וממילא מופקע מגבול המוחש במידה רבה, שכן הוא מיוסד על תבנית שמימית בלתי נראית שהוראתה בחזון למשה (שמות כה, פסוקים ח-ט, ט-מ; כו, ל) ולדוד (דברי הימים-א כח, יא-יט). על פי המסורת המקראית הפכו משה ודוד את המראה השמימי, שהוראה רק להם ולא נראה לזולתם, לנשמע ונכתב, בשעה שהנחו את בוני המשכן והמקדש להפוך את החזיוני למוחשי. בספר שמות משה הוא הנביא שנגלית לו התבנית השמימית של המקום המקודש, הכוללת את הכרובים, הארון והמנורה, אותם בונה בצלאל בן אורי בהשראת רוח אלהית שנאצלת לו (שמות לא, א-ה), ובספר דברי הימים דוד הוא זה שזוכה להתגלות האלהית, אשר בשמה הוא מנחה את שלמה בנו לבנות את "... תבנית המרכבה הכרובים זהב לפורשים וסוככים על ארון ברית ה'" (דברי הימים-א כח, יח) ואת חלקיו השונים של המקדש (שם,

פרק כח). מרכז המקום המקודש, הדביר, קודש הקודשים או "לפני ולפנים" שבו שוכנת מרכבת הכרובים, אינו נראה בדרך כלל בעיני בשר ואינו מצוי בתחום המוחש השגור, שכן הוא נראה רק פעם אחת בשנה בפני הכהן הגדול הנכנס בעיניים עצומות אל התחום המקודש ביום הכיפורים, או נכנס עטוי בענן קטורת לפני ולפנים (ויקרא טז, יב-יג; משנה יומא ה, א).

במסורת הכהונית המובאת בספר היובלים נקשרים זה לזה המקומות המקודשים המיתיים והארציים, הקשורים להתגלות האל הבלתי נראה ולמקום משכנו: "וידע כי גן עדן קודש קודשים ומשכן ה' הוא והר סיני תוך המדבר והר ציון תוך טבור הארץ, שלושתם זה מול זה לקדושה נבראו" (ח, יט). הפרקים המיתיים וההיסטוריים השונים הקשורים בהתגלות האל בבריאה (גן עדן), ביציאה מעבדות לחירות בדור המדבר (מעמד סיני) ובמקדש (הר ציון) קשורים זה בזה מעבר לגבולות הזמן והמקום. קודש הקודשים במקדש קשור לגן עדן, ראשית המקום הנטוע, הצומח ומקור החיים. הזהב, הכרובים, העצים והפרחים הנזכרים בתיאורי גן עדן בספר בראשית, מצויים בייצוג אמנותי גם בתיאור קודש הקודשים בספר מלכים-א פרקים ו-ז ובספר דברי הימים-ב (ג, ג-ז; ד, א-כב). אולם מאומה מכל המכלול העשיר בעיצובו האמנותי של המתחם המקודש המפורט במסורת המקראית, לא היווה בסיס למסורת איקונוגרפית בעולם היהודי, שכן ייצג את התחום האלהי המקודש והלא-נראה ואת המרחב המלאכי הטהור הסמוי מן העין, הקשורים להיווצרותם הנסתרת של החיים, לנצחיותם ולרציפותם. סוד החיים הקשור בקדושה וטהרה הוא זה המיוצג בגן עדן ובקודש הקודשים ומהותו האלהית הנסתרת בין כנפי הכרובים אסורה לייצוג מוחשי מחוץ לתחומי המשכן והמקדש ואסורה בחיקוי אמנותי בכלל ובפרט.

התחום המקודש במישור הארצי היה מופקד בידי הכהנים שומרי משמרת הקודש ואלה גידרו אותו במסכת מורכבת של טהרות, הרחקות וגבולות אסורים, המפורטים במסורת המקראית שבתורה ובמסורת הכהונית במגילות מדבר יהודה. בתחום המקודש, תחומם של כוהנים ומלאכים, הותרו האיסורים החלים מחוצה לו (פסל ותמונה, הבערת אש בשבת, שעטנז) ונאסרו ההיתרים המותרים בתחום החולין (גישה חופשית, הזדמנות שווה, ראייה ריבונית). התחום המקודש נקשר בגילוי ובהסתר, בקדושה ובטהרה ובהגמוניה כוהנית בלעדית שלא חלה על התחומים שמחוץ למקדש, בעוד שהזמן המקודש המושבת חל על הכלל במקדש ומחוצה לו. עובדה מאלפת היא שגם בשעה שחרב המקדש, ובתי כנסת, שנקראו מקדש מעט, שימשו תחליף חלקי לפולחן המקדש, מבחינת קדושת הזמן ושמירת לוח השבתות ומועדי התפילות שהחליפו את הקרבנות, לא הותר חיקוי אמנותי מפורש או מרומז של המתחם המקודש, גם בשעה שאימצו חלק מן הריטואלים הכהוניים שנהגו במקדש. שעל פי תיאורו המקראי ותיאורו בספרות בית שני היה עתיר ביטוי אמנותי של הקודש, לא שוחזר באמצעים מוחשיים נראים בכל הנוגע

למקום מקודש. רק הזיכרון המילולי הכתוב, המושר והנקרא ברשות הרבים, הכורך בין הנשמע, המופשט והזכור, הוא ששימר את ביטויי הקדושה הלא נראית. על כן קוראים את תיאור הכנת הקטורת ולא מציירים את מזבח הקטורת, "דורשים במרכבה" ולא מפסלים את המרכבה, מזכירים מלאכים אך נמנעים מלתארם באופן מוחשי, וקוראים את סדרי העבודה של הכהן הגדול ביום כיפור ולא מציירים מפסלים או רוקמים את קודש הקודשים ואת הכרובים השוכנים בו.

המסורת היהודית המונותאיסטית המופשטת הציבה פרדוקס מורכב בפני הביטוי האמנותי של הקדושה, שכן שני היבטיה הנוגעים בזמן מקודש ובמקום מקודש היו אסורים בשחזור אמנותי בכל הנוגע למקורם הכוהני. קדושת הזמן הגלומה במערכת שביעונית מחזורית מורכבת, המבטאת את מקורו האלהי של הזמן בזיקה לבריאה, קדושה, צדק וחירות, מסומלת במנורת שבעת הקנים שחיקויה האמנותי נאסר ברשות הרבים, בדומה לכל אחד מכלי המקדש שהיו מותרים בראייה, בנגיעה ובשימוש לכהנים בלבד. קדושת המקום המתוארת במערך אמנותי מורכב מדורג, המתייחס לדיאלקטיקה של גילום הלא-נראה בתחום הנראה, ההופך לתחום אסור בראייה, לא הותרה לשחזור אמנותי מוחשי ככל שהדברים אמורים בקודש הקודשים, בגן עדן, בפרדס ובמרכבת הכרובים. שחזור אמנותי של המתחם המקודש, המכונה במסורות שונות דביר ומרכבה, קודש והיכל, פרדס, קודש קודשים ולפני ולפנים, התרחש אחרי החורבן בתחום המילולי בספרות ההיכלות והמרכבה, המתארת את המקום המקודש בשמים בדמות שבעה היכלות ושבע מרכבות ועולם מלאכים מגוון, אולם נמנעת מלהתייחס לכל ביטוי חומרי מוחשי לתחום זה במציאות הארצית.

הגדרות הקדושה, שנקשרו בזמן מקודש ובמקום מקודש, התעשרו והתגונוו במהלך הדורות בהיבטים חדשים, מילוליים, ריטואליים, מיסטיים ומיתיים, שהאצילו משמעויות חדשות לעולם הנסתר, שבו הופך הלא-נראה לנשמע. הממשות החזיונית של המקום המקודש והזיכרון הריטואלי-ליטורגי של הזמן המקודש נותרו לאורך אלפי שנים בהפשטתם המילולית בנוסח כתוב. מבעי הזמן המקודש והמקום המקודש נשמרו בתקופת הגלות בזיכרון הכתוב במסורות שונות – מיתיות, מיסטיות, ליטורגיות והלכתיות – אשר יצרו גשר בין זכר העבר לבין תקוות העתיד. אולי עתה, משעה שהעם היהודי שב אל ארצו, התפיסות העתיקות של הזמן המקודש והמקום המקודש, הקשורות בחירות, בצדק, בקדושה, בחמלה, בחסד ובדעת, הקשורים כולם בסוד החיים, יזכו למוחשיות חדשה אשר תקשר בין הזיכרון ההיסטורי והממשות החזיונית השמורה בשפה לבין לשון היצירה האמנותית בת זמננו, הכורכת בין המופשט למוחש ובין הנשמע לנראה.